

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Момчил Любенов Георгиев, Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“, научна област: Изкуства. Шифър 8

за докторската дисертация на МАРИЯ МИХАЙЛОВНА АРУШАНОВА, F047604

на тема „МУЗИКАЛНИТЕ ИЗКУСТВА ПО ПЪТЯ НА КОПРИНАТА”

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Научен ръководител проф. д-р Георги Асенов Арнаудов

В изпълнение на заповед № 3-РК-84/09.01.2023 г. на Ректора на Нов български университет проф. д-р Пламен Дойнов.

1. Актуалност и значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

В плен на традиционната европо-центрична нагласа на западното музикознание, в което сме обучавани и прилагаме у нас, историята, теорията и практиката на източните цивилизации, тяхното музикално наследство и съвременни измерения, са обикновено извън обсега на научно-изследователския интерес. От тази гледна точка всяко ново тукашно изследване на извъневропейски музикален материал, естетика, традиции, обичаи и ритуали, инструментариум и т.н., априори може да се смята за навременно, представлява интерес и обещава откривателство и разширяване хоризонта на научното поле в музикознанието. Още повече когато изследването търси връзките между културите на Европа и Изтока от Средиземноморието до Далечния изток, преминава през различни държави, епохи и периоди, философски, етически и религиозни постулати, ладови системи и похвати на звукозапис и т.н., използват се освен научни изследвания и конкретен музикален материал и примери, както е в настоящия случай. Самото заглавие на представения труд за присъждане на **образователната и научна степен „доктор”** на докторанта

Мария Михайловна Арушанова показва амбициозно широкия обхват на изследването, в което би следвало се преплитат описателно-историографският и приложният подходи, особено в събирателския и обобщаващ формат, с чисто музиковедския ладово-тонален-модален-акустичен анализ и нотни примери. От общата структура, обем и съдържание на изследването може да се заключи, че е положен голям събирателски труд, тъй като пространният преглед на историческите и музикални връзки дава добра основа за изследване и развитие на проблематиката. **Така че темата е актуална и дисертабилна, друг е въпросът дали и как трудът постига поставените задачи и цели и има приноси моменти, така както са посочени в самооценката на кандидата.**

2. Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд.

Докторантът като цяло е успял да дефинира конкретни задачи, чието изпълнение **би могло** да доведе до постигането на поставената цел: **да се осветлят „въпросите, касаещи формирането на музикална културна общност от гледна точка на влиянието на музикалните контакти на народите, населяващи земите по Великия път на коприната“.** Една от съществените идеи е изследването на **системата маком „като ладова основа на вокалните и инструментални цикли и въпросите за общото и различията на системата маком при различните народи на Изтока, свързани с Великия път на коприната.“** Обект на изследване е **откриване и идентифициране на общите тенденции в музикалните култури на Изтока в културния и исторически контекст на Път на коприната „въз основа на ладовото мислене, философския и религиозния аспект, осъзнаването на лада като мелодичен модел, наличието и определянето на връзките между музикалните и религиозно-философските системи (чрез примера на Древна Гърция, Персия, Индия и Китай), музикалните и теоретичните системи, звуковата организация и др.“** Умишлено цитирам пространно части от стр. 7 на Автореферата, който е на български език и ще коментирам неговото съдържание по-долу, докато дисертационния труд е на руски език. Направен е опит за сравнителен анализ на основите на ладовото мислене в музикалните култури на изследваните региони и епохи. Търсят се приемствеността, сходствата и разликите между тетрахорда, лада, тоналността чрез различните примери на тетрахорди, маками, макоми, пентатоника и други акустични превъплъщения.

3. **Познаване на проблематиката. Структура на работата.**

Очевидно дисертантът добре е запознат с проблемите за изследване в дисертационния труд, доколкото ползваните в библиографията многобройни източници широко (и често пъти некоректно, за което ще стане въпрос по-долу) се използват в предложения труд. От една страна, това е видно в текста от направения обстоен исторически преглед и анализ на историческото развитие на музиката от Средиземноморието до Далечния Изток. Това създава впечатлението, че се пише на високо професионален език и се правят съответни релевантни изводи на база на събрания, но не винаги описан като чужд, текстов и като примери материал.

Използван е един относително голям диапазон от философска, историческа, естетическа и музиковедска литература и използване на солидни научни изследвания и източници, които са посочени в библиографията. За познаването и взаимстването от голям обем източници и материали говорят и количествените характеристики на предложения труд. **Разработката се състои от въведение, увод, пет глави, заключение, библиография на 16 стр., чисто текст на дисертацията 345 страници (а не 361, както е посочено в автореферата, т.е. минус добавения брой страници на библиографията), 29 таблици, 125 нотни примера. Посочената литература включва общо 199 заглавия - 145 на кирилица (от които 144 на руски и едно на български език - на единственото сходно по тема и изключително задълбочено изследване на проф. д-р Иванка Влаева) и 54 на латиница (като освен английски и немски има известна част от руски източници, но като заглавия представени на латиница), и практически няма пояснения и бележки под линия в текста.**

Структурата на работата е ясна, субструктурата вътре в главите е почти идентична за всяка отделно разглеждана епоха и регион, така че логично може да се изгражда цялостната последователност и съпоставимост на отделните музикални явления на различните места по Пътя на коприната – през Древна Гърция и Византия, Персия-Иран, Средна Азия, Индия до Китай. Чрез нотните примери се правят аналогии и се проследява общата взаимосвързаност на макама, мугамните цикли, индийската рага, системата лу и китайските ладове, древногръцките номи и ладове, октоиха и невмената нотация, и др. Така се очертава и основната разлика на мажоро-минорната система, хармонията и многогласието в добре

познатата западна система, с едногласната и подчертаваща или поне зачитаща значението на всеки един монофоничен звук източна традиция.

Две от главите според мен могат тематично и изследователски да бъдат обогатени. **Първата глава** е посветена на музиката на Древна Елада и Византия и тук прави впечатление относително добрия баланс между двете разглеждани епохи. Изключително голямо внимание е отделено на древногръцките монодични принципи и тетра хорди (особено последните като зараждащи ладовото начало), Питагоровите философски основи на музикалната теория и естетика, пътя към лада, модулацията, буквената и невмената нотации. В по-малко раздели, но доста обстойно, е потърсена и разгледана общата основа на византийската музика и макама, място е отредено и на октоиха/осмогласа. Във всеки случай едно по-разгърнато изследване на значението на писменото записване и октоиха за развитието на музиката, ще открие важността на византийската брънка в проследяваната верига и ще даде още по-ясен вододел на двата периода на едно и съща цивилизационна среда.

Някъде между **Втора и Трета глава** (занимаващи се съответно с Персия-Иран и Средна Азия), добре би стояла разработка за арабската култура като свързващо звено от същия този път на коприната с по-категорично артикулиране на мястото ѝ в търсенето на последователност и взаимодействие (да напомним например, че цитираният в труда персиец Ел Фараби всъщност живее и твори в Багдад и Дамаск и е един от ярките примери на културното взаимопроникване в Близкия изток през IX век, а такива примери има в изобилие в целия Арабски полуостров и Близък Изток преди и по времето на изследвания период в Средна Азия).

4. Оформление. Научно-приложни приноси на дисертационния труд. Цитиране и коректно използване на източниците.

Тук се проявяват основните слабости на дисертационния труд, които будят много сериозни възражения. Горепосочената обемна събирателска работа за съжаление не се е подплатила и развила в по-задълбочена научно-изследователска такава, макар да дава на кандидата богат исторически, философски и емпиричен материал за сравнителен анализ, както и база за надграждане със свои **собствени заключения, изводи и приноси**. Така че

не мога да се съглася със самооценката на приносите на докторанта, изтъкнаи от него, по следните причини:

1. По оформлението: номерацията започва от 17 страница и се губи на места, има доста правописни и пунктуационни грешки, сливания на думи, без единен стандарт при използването на различни видове скоби и др. Натъкваме се на пропуснати детайли, които водят до промяна на смисъла и съдържанието (например на стр. 26 е изпуснато след „VII в.“ да се добави „пр.н.е.“, което премества преселението на йонийските гърци на европейския континент с 14 века по-късно).
2. Работено е небрежно с описанието на източниците. Подобно на казаното по-горе, в раздела „Библиография“ има пропуски в описанието на ползваната литература: например под номерата 138 и 139 има указано името на Шамилли Г. Б. и заглавие „*Классическая музыка исламского мира в аспектепроблемы части и целого*“ без да е посочена година, издателство и място на издаването. Същото е положението и в раздела с източници на латиница: например *151. Alkon E. M. Melos, modal'nost' i muzykal'noe myshlenie mifologicheskogo tipa: k razvitiyu idei*". Изобщо при твърде много от посочените в библиографията източници отсъства указване за съответното издателство и от къде е.
3. Нотните примери са в изобилие, но не бива да се прекалява с тях като големина – има например такъв, разпрострял се от 53 до 57 страница. Той с този си обем спокойно би могъл да бъде в приложение, а не в основния текст на труда.
4. Основният проблем на труда е преди всичко в **некоректното използване на научните източници, цитирането и истинския обем на самостоятелните наблюдения и заключения** на докторанта. Примерите в съвършено основателно подадения от члена на научното жури проф. д-р Росица Драганова сигнал за плагиатство след направения доклад за сходство в резултат от проверката със системата StrikePlagiarism, се увеличиха многократно и фактически заеха огромен дял от така предложения „дисертационен труд“. Оказва се даже, че не просто отделни пасажки, а и по няколко цели последователни страници (например от 26 до 31) са копирани съвсем буквално в текста без указване на източника. Докладът за сходство

е на разположение и няма необходимост тук да се дават повече примери, но заявявам, че такова явление като отношение и размер е фрапантно и недопустимо при предлагане на разработка с претенции за присъждане на научна и образователна степен „доктор“.

5. Препоръка за сериозен преглед и преоценка на необходимите за дисертацията публикации

Не разполагам с информация дали съдържанието на необходимите публикации на кандидата също не е създадено по подобен начин, но е твърде вероятно това да е точно така. Те принципно са приемлив брой във връзка със защитата на дисертация, но със сигурност трябва отново основно да се прегледат и преоценят през призмата на посочените по-горе свидетелства за некоректно използване на източници и пораждащи се основателни съмнения за наличие на плагиатство и в тези публикации.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е стегнат и много добре структуриран и подготвен, като достатъчно ясно разкрива принципните идеи и разделите на предложениия труд. Определено може да се каже, че това е даже в степен, която не е постигната истински в основното изложение. Нещо повече - в него изследователските полета, задачи, цел, приноси и други възлови моменти са значително по-добре формулирани и сложени на мястото си, отколкото в самата разработка. Създава се впечатление, че там осмислено и доста точно е описано **какво е можело и трябвало да се** направи в дисертацията, дори се дават като обобщение 26 заключителни извода, които не намираме така тезисно и отчетливо подредени в труда. **В автореферата** в някаква степен се преодолява и потенциалната заплаха от терминологични колизии в превода. Във всеки случай необичайно стои в него съдържанието на дисертацията да е предадено на руски език, а изложението му да е на български.

7. В заключение

Така предложеният текст – въпреки заявената в него и в Автореферата самооценка и претенция, не отговаря в пълна степен на изискванията за дисертационен труд, не носи характер на задълбочена научна разработка и няма ясно заявени собствени приносни моменти, а в по-голяма степен прилича на мозаечна комбинация от голямо количество чужди изследвания.

Предвид гореизложеното считам, че представеният дисертационен труд НЕ дава реално основание да предложи на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на **Мария Михайловна Арушанова**. Предлагам преди да се произнесе, научното жури на основание ЗРАСРБ да даде възможност на кандидата да представи своето становище, предвид постъпилния сигнал и поставените проблеми във връзка с наличието на плагиатство.

04.04.2023

Проф. д-р Момчил Георгиев

